

สำนวนไทย : ปรากฏการณ์ในบทบรรณาธิการ

ของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.

Thai Idioms : the phenomena in Editorial
of Tourism Authority of Thailand Magazine

พัชรารภรณ์ คชินทร์^{1*}

Patcharaporn Kachin^{1*}

¹ สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
จังหวัดภูเก็ต 83000

¹ Thai Language Program, Faculty of Law and Social Sciences Phuket Rajabhat
University Phuket, Phuket 83000

*Corresponding author: patcharaporn.k@pkr.ac.th

Received: June 22, 2023; Revised: August 1, 2023; Accepted: August 29, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภท ที่มา และทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. ตั้งแต่เดือนมกราคม 2551 – ธันวาคม 2565 จำนวน 180 บท พบว่ามีสำนวนไทยจำนวน 67 สำนวน จากนั้นนำสำนวนไทยที่ได้มาวิเคราะห์ตามขอบเขตที่กำหนดไว้

ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านประเภทของสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. พบ 4 ประเภท เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1.1 ประเภทคำกลุ่มคำ และประโยคลักษณะอื่น ๆ 1.2 ประเภทถ้อยคำเปรียบเทียบ 1.3 ประเภทซ้ำคำหรือคำซ้ำ 1.4 ประเภทถ้อยคำคล้องจอง 2) ด้านที่มาของสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. พบ 5 ลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 2.1 นิยาย พุทธกรรม และการแสดงอาการของคน 2.2 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2.3 อื่น ๆ 2.4 สิ่งของเครื่องใช้ 2.5 ชื่อวัยวุฒิต่าง ๆ ของร่างกาย 3) ด้านทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนไทย

ที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของอนุสาร อ.ส.ท. พบ 4 ทักษะ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 3.1 สภาพทางเศรษฐกิจ 3.2 พฤติกรรมของมนุษย์ 3.3 อื่น ๆ 3.4 เหตุการณ์บ้านเมือง ผลการศึกษาเหล่านี้ทำให้พบว่าสำนวนเป็นเครื่องมือที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติ วิธีคิด และวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมของผู้คนในสังคมได้

คำสำคัญ: สำนวนไทย บทบรรณาธิการ นิตยสาร อนุสาร อ.ส.ท.

Abstract

The purpose of this study was to study the types, origins, and perspectives reflected in 180 Thai idioms appearing in the editorials of Tourism Authority of Thailand Magazine. from January 2008 to December 2022. It was found that there were 67 Thai idioms. Idioms. Take the Thai idioms that have been analyzed according to the issues specified.

The results of the study were as follows: 1) Types of Thai idioms were found in 4 categories, in descending order as follows: 1.1 types of words, word groups, and other types of sentences; 1.2 types of comparative words. 1.3 Types of repeated words or words 1.4 Types of rhyming words. 2) Origins of Thai idioms found in 5 characteristics, arranged in descending order as follows: 2.1 Habits, behaviors and expressions of people 2.2 Nature and environment 2.3 Others 2.4 Appliances 2.5 Names of body parts. 3) In terms of views reflected in Thai idioms, there were 4 views arranged in descending order as follows: 3.1 Economic conditions 3.2 Human behavior 3.3 Others 3.4 Civil events These studies have shown that idioms are a tool that can reflect attitudes, ways of thinking and way of life, beliefs and values of some people in society.

Keywords: Thai Idioms, Editorial, Tourism Authority of Thailand

บทนำ

นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นนโยบายหนึ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญในทุกยุคทุกสมัย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาหน่วยงานต่าง ๆ ได้มีการกล่าวถึงการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในแง่การสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ เพราะการท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากต่างชาติให้เข้ามาจับจ่ายใช้สอยในประเทศได้ ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงถูกยกให้เป็นวิธีการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยมาเนิ่นนานหลายปี โดยผ่านรูปแบบของการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ มากมาย ทั้งสื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออินเทอร์เน็ต

นิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนิตยสารท่องเที่ยวรายเดือนที่มีการนำเสนอและเผยแพร่เรื่องราวการท่องเที่ยวของประเทศไทยมาอย่างยาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มดำเนินการกิจการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2503 ซึ่งขณะนั้นอยู่ในความดูแลขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” ปัจจุบันมีลักษณะเป็นกองงานหนึ่งของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีชื่อเรียกว่า กองวารสาร มีทีมงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเรื่องของการท่องเที่ยว ทำหน้าที่นำเสนอเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ผ่านงานเขียนในคอลัมน์ต่าง ๆ เช่น เพื่อนร่วมทาง พักสายตา ชวนชิมริมทาง ขับรถเที่ยว ปักหมุดเที่ยว และคอลัมน์บทบรรณาธิการ

“บทบรรณาธิการ” มีลักษณะเป็นคอลัมน์ประเภทหนึ่งที่เขียนขึ้นโดยกองบรรณาธิการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวความคิด วิเคราะห์ ชี้แนะ แสดงจุดยืนต่อเรื่องที่เขียนถึง หรือบอกเล่าเกี่ยวกับเนื้อหาในเล่ม (จงกลสิน งามวงศ์, 2547: 32) ตลอดจนแนวทางหรือนโยบายขององค์กรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและส่งผลต่อประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเชิงบอกกล่าว ประชาสัมพันธ์ สนับสนุน คัดค้าน ดำเนิน หรือวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้อ่านมีโอกาสวินิจฉัยเหตุการณ์เรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยบทบรรณาธิการจะวางอยู่ที่หน้าใดของนิตยสารก็ได้ ไม่มีข้อจำกัดตายตัว ทว่าส่วนใหญ่จะนิยมวางไว้ในตำแหน่งที่ต่อจากหน้าสารบัญและไม่มีการเปลี่ยนหน้าไปมา

ด้วยเหตุนี้บทบรรณาธิการจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่าน โดยสามารถเขียนออกมาได้หลายรูปแบบ เช่น บทบรรณาธิการแบบอธิบายให้ข้อมูลข่าวสาร บทบรรณาธิการแบบแสดงความคิดเห็น บทบรรณาธิการแบบเสนอข้อคิดอย่างกว้าง ๆ บทบรรณาธิการแบบเสนอแนวทางปฏิบัติ และบทบรรณาธิการแบบโน้มน้าวใจ (สิริทิพย์

ชั้นสุวรรณ, 2543 อ้างอิงใน ภณรัตน์ คชสิทธิ์, 2557: 16–17) ซึ่งบทพรรณานิการทุกรูปแบบจะต้องเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลที่มีความเป็นเหตุเป็นผล มีข้อเท็จจริง ถูกต้อง และเที่ยงตรงเป็นหลักสำคัญ

อำนาจ นนทบุตร (2558: 55) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของบทพรรณานิการว่าควรเป็นแหล่งแสดงความคิดเห็น สะท้อนนโยบายและจุดยืนของสิ่งพิมพ์ฉบับนั้น ๆ รวมทั้งเป็นผู้นำทางความคิด เป็นแหล่งสร้างสมทางปัญญาให้แก่สังคม บทพรรณานิการจึงมีบทบาทในฐานะของสื่อที่กระตุ้นให้เกิดความคิดทางปัญญาในกลุ่มผู้อ่าน โดยเสนอข้อเท็จจริงจากหลาย ๆ ด้าน เพื่อประกอบการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้อง การนำเสนอบทพรรณานิการจึงต้องเป็นไปอย่างรอบคอบ รัดกุม ถูกต้อง มีเหตุผล เชื่อถือได้ และมีความหนักแน่นในการเสนอความคิดเห็น ตลอดจนสามารถโน้มน้าวมติสาธารณะชนได้เป็นอย่างดี

ถึงแม้ว่าบทพรรณานิการจะเป็นส่วนที่เปรียบเสมือนพื้นที่แสดงความคิดเห็น แต่ผู้อ่านทั่วไปยังให้ความสนใจอ่านหน้าบทพรรณานิการน้อย โดยในส่วนน้อยนี้ประกอบด้วยบุคคลในระดับอาชีพที่ต้องทำงานเกี่ยวกับกิจการของสังคมหรือมีบทบาทต่อสังคม ซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องติดตามข่าวสาร การแนวโน้ม และการแสดงทัศนะของสังคมประกอบอาชีพอยู่ตลอดเวลา (อำนาจ นนทบุตร, 2558: 59) กล่าวคือ การแสดงทัศนะผ่านหน้าบทพรรณานิการมักมุ่งให้การสื่อสารเกิดขึ้นกับบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการขึ้นสู่สังคม ดังนั้นแม้ว่าผู้อ่านในหน้าบทพรรณานิการจะมีอยู่ในอัตราส่วนค่อนข้างน้อย แต่หน้าบทพรรณานิการก็มีบทบาทและอิทธิพลอย่างสูง เพราะนอกจากจะเป็นส่วนที่มุ่งโดยตรงต่อกลุ่มผู้อ่านที่มีอำนาจตัดสินใจในสังคมแล้ว ข้อเขียนในบทพรรณานิการยังมีอิทธิพลต่อผู้อ่านกลุ่มอื่นในด้านของความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ และความเชื่ออีกด้วย

ทั้งนี้ในบรรดาสื่อที่มีการนำเสนอเนื้อหาด้านการท่องเที่ยว นิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. นับเป็นสื่อสิ่งพิมพ์เก่าแก่ที่ยังคงมีการเผยแพร่เรื่องราวการท่องเที่ยวของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เริ่มดำเนินการกิจการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2503 จนถึงปัจจุบันรวมระยะเวลากว่า 60 ปี โดยทำหน้าที่นำเสนอเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ผ่านงานเขียนในคอลัมน์ต่าง ๆ เช่น เพื่อนร่วมทาง พักสายตา ชวนชิมริมทาง ขับรถเที่ยว ปักหมุดเที่ยว และคอลัมน์บทพรรณานิการ

สำหรับคอลัมน์บทพรรณานิการในนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. มักจะปรากฏอยู่ในส่วนแรกของนิตยสาร โดยในปีพ.ศ. 2560 ปรากฏอยู่ในหน้าที่ 7 ซึ่งเป็นหน้าที่ถัดจากสารบัญ บทพรรณานิการเปรียบเสมือนเป็นหัวใจหลักหรือพื้นที่แสดงจุดยืนของอนุสาร อ.ส.ท.

เพื่อถ่ายทอดไปยังผู้อ่าน ผู้เขียนบทบรรณาธิการจะเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวจึงสามารถเขียนนำเสนอเนื้อหาและสามารถเชิญชวนผู้อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าบทบรรณาธิการในอนุสาร อ.ส.ท. มีการใช้ถ้อยคำที่เป็นสำนวนไทยเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งแต่ละสำนวนนอกจากจะทำหน้าที่สื่อความหมายตามตัวภาษาโดยตรงแล้ว ก็ยังสื่อทัศนคติบางอย่างของนิตยสารออกมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ควันหลง สงกรานต์ เทศกาลสงกรานต์ปีนี้ถือว่าคึกคักกว่า
ปีที่ผ่านมา โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ส่งเสริมการ
จัดกิจกรรมสงกรานต์ขึ้นในหลายเมืองหลัก และร่วมรณรงค์ส่งเสริมให้
คนไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศกันมากขึ้น โดยชักชวนให้คนไทย
กลับไปทำบุญตักบาตรสงฆ์พระ รดน้ำขอพรผู้ใหญ่ กลับไปเล่น
“สงกรานต์ที่บ้านเกิด”

(พฤษภาคม, 2551)

จากตัวอย่างข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ควันหลง” มีความหมายโดยนัย หมายถึง เรื่องราวที่เกิดขึ้น แล้วกลับปรากฏขึ้นมาอีกครั้ง โดยในบทนี้มีการใช้สำนวนควันหลงมาเปรียบเทียบกับเทศกาลสงกรานต์ คำว่าควันหลง ความหมายโดยตรงแยกออกเป็น 2 คำ คำว่า ควัน หมายถึง สิ่งที่เป็นสีดำคล้ายหมอกเกิดจากการเผาไหม้ของสิ่งต่าง ๆ ที่ลอยตัวอยู่ในอากาศสามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าได้ ส่วนคำว่า หลง หมายถึง การเข้าใจผิด หรือการพลัดพลากจากสิ่งใกล้ตัว ซึ่งสำนวน “ควันหลง” มีที่มาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คำว่า ควัน หมายถึง แก๊สที่อยู่ในอากาศ เกิดขึ้นเมื่อมีการเผาไหม้วัสดุต่าง ๆ หลง หมายถึง ตกค้างหรือพลัดพลากจากสถานที่ที่มา ในบริบทนี้ได้สะท้อนทัศนคติของนิตยสารที่มีการกล่าวถึงเหตุการณ์บ้านเมือง ณ ช่วงเวลาหนึ่ง นั่นคือ เทศกาลสงกรานต์ ซึ่งตามปฏิทินจะอยู่ในเดือนเมษายนของทุกปี โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีการรณรงค์ให้คนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศตามวิถีปฏิบัติแบบไทย กล่าวคือ รณรงค์ให้คนไทยเดินทางกลับภูมิลำเนาของตนเอง และร่วมกันทำบุญตักบาตร สงฆ์พระ รดน้ำขอพรผู้ใหญ่ เป็นต้น ทว่า ในตัวอย่างข้างต้นเป็นการนำเสนอเนื้อหาของบทความในฉบับเดือนพฤษภาคมซึ่งได้ผ่านพ้น

ช่วงเทศกาลสงกรานต์มาแล้ว ผู้เขียนจึงใช้สำนวนไทยว่า ครั้นหลัง เพื่อเชื่อมโยงให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาที่กำลังนำเสนอและเหตุการณ์บ้านเมืองที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึงนั่นเอง

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. มีการใช้สำนวนที่น่าสนใจ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาเรื่อง “สำนวนไทย : ปรากฏการณ์ในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.” ซึ่งงานวิจัยในลักษณะนี้ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าไว้บ้างแล้ว เช่น ธวัช บุญนวล (2546) ศึกษาเรื่อง “สำนวนไทยในบทบรรณาธิการในหนังสือพิมพ์รายวัน” วชิร วงศ์กัญญา (2548) ศึกษาเรื่อง “การใช้สำนวนภาษาในคอลัมน์สำนักข่าวหัวเขียว” ประดิษฐ์ นาครทรรพ (2535) ศึกษาเรื่อง “การศึกษารูปแบบ และสำนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือราชการไทย ระหว่างปี พ.ศ.2475 ถึง พ.ศ. 2534” เกษม ขนานแก้ว (2548) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้กลบท คำภาษาไทยถิ่นใต้ สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังสือของหนังสือพิมพ์ อรมุต” และ ต่อศักดิ์ เกษมสุข (2551) ศึกษาเรื่อง “สำนวนไทยนอกกรอบแบบ : การวิเคราะห์ความเป็นมาและความหมาย”

ดังนั้นแม้จะมีผู้ที่ศึกษาบ้างแล้ว แต่เรื่อง “สำนวนไทย : ปรากฏการณ์ในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.” ยังไม่มีผู้ใดศึกษา ประกอบกับผู้วิจัยเป็นผู้สอนวิชาภาษาไทย ซึ่งต้องสอนเกี่ยวกับสำนวนไทย เช่น ลักษณะของสำนวน การใช้สำนวน และประเภทของสำนวน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายวิชา 6304227 การบรรณาธิการกิจ ซึ่งมีเนื้อหาในหัวข้อหนึ่ง คือ การเขียนบทบรรณาธิการ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษา “สำนวนไทย : ปรากฏการณ์ในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.” เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปเผยแพร่ผู้เรียน และเป็นแนวทางแก่ผู้ที่สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประเภทของสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.
2. เพื่อศึกษาที่มาของสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.
3. เพื่อศึกษาทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นรวบรวมบทบรรณาธิการของ นิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. ฉบับเดือนมกราคม 2551 – เดือนธันวาคม 2565 จำนวน 180 บท และคัดสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการทั้งหมด โดยไม่นับสำนวนที่ปรากฏซ้ำ พบ จำนวน 67 สำนวน

2. จากนั้นออกแบบเครื่องมือในการวิเคราะห์สำนวนไทยตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยนำแนวคิดของสิริวรรณ นันทจันกุล (2548) ที่ศึกษาการใช้สำนวนไทยในบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์เพื่อประกอบการเรียนการสอน กรณีศึกษาหนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ มาปรับใช้ในการวิเคราะห์ประเภทของสำนวนไทย และนำแนวคิดของธวัช บุญนวล (2546) ที่ศึกษาสำนวนไทยในบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์รายวัน มาปรับใช้ในการวิเคราะห์ที่มาของสำนวนไทยและทัศนคติสะท้อนจากสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.

3. นำเครื่องมือในการวิเคราะห์สำนวนไทยตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง IOC โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ดังสูตรต่อไปนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้อง
	$\sum R$	แทน	ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

(อารยา องค์เอี่ยม และพงศ์ธรา วิจิตเวชไพศาล, 2561)

และผู้วิจัยหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) คำนวณจากสูตรสัมประสิทธิ์แบบ alpha (α) reliability coefficient ของครอนบัค (Cronbach) โดยเกณฑ์การหาค่าความเชื่อมั่น กำหนดไว้ 0.80 ขึ้นไป ซึ่งโดยภาพรวมเครื่องมือทั้งหมดมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.80–0.92 ดังสูตรต่อไปนี้

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left(1 - \frac{\sum \sigma_i^2}{\sigma_t^2} \right)$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามวัดเจตคติ
	K	แทน	จำนวนคำถามทั้งหมด
	σ_i^2	แทน	ความแปรปรวนของคำถามแต่ละข้อ
	σ_t^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนรวม

(อารยา องค์เอี่ยม และพงศ์ธรา วิจิตเวชไพศาล, 2561)

4. จากนั้นนำสำนวนไทยทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ ได้แก่ ประเภทของสำนวนไทย ที่มาของสำนวนไทย และทัศนะที่สะท้อนจากสำนวน แล้วสรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลการศึกษาโดยพรรณนาวิเคราะห์ต่อไป

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง “สำนวนไทย : ปรากฏการณ์ในบทบรรณาธิการของนิตยสาร อนุสาร อ.ส.ท.” สรุปผลการศึกษาได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. ประเภทของสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1.1 ประเภทถ้อยคำคล้องจอง หมายถึง สำนวนที่มีถ้อยคำมีเสียงสัมผัสกัน กล่าวคือ มีสระเสียงเดียวกัน และมีตัวสะกดอยู่ในมาตราเดียวกัน จากการศึกษพบจำนวน 4 สำนวน เช่น ข้าวยากหมากแพง (กรกฎาคม 2551) ส้มตาอ้าปาก (กรกฎาคม 2551) ไม่เป็นสองรองใคร (มกราคม 2561) เป็นต้น

1.2 ประเภทซ้ำคำหรือคำซ้ำ หมายถึง สำนวนที่มีถ้อยคำเดียวกันปรากฏซ้ำ จากการศึกษพบจำนวน 7 สำนวน เช่น ดิดไม้ดิดมือ (กันยายน 2553) ร่วมแรงร่วมใจ (พฤศจิกายน 2554) ก้มหน้าก้มตา (มกราคม 2555) เป็นต้น

1.3 ประเภทล้อยคำเปรียบเทียบ หมายถึง สำนวนที่มีล้อยคำเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง มีลักษณะคล้ายกันหรือเหมือนกันเพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากการศึกษาพบจำนวน 23 สำนวน เช่น ยาชานนอก (กรกฎาคม 2551) สวรรค์ (กันยายน 2552) ต้มยำกุ้ง (พฤศจิกายน 2551) ฟองสบู่แตก (ธันวาคม 2551) ทิ้งบาดแผล (สิงหาคม 2559) ฟ้าหลังฝน (พฤศจิกายน 2561) เจาะไข่แดง (เมษายน 2565) เป็นต้น

1.4 ประเภทคำ กลุ่มคำ และประโยคลักษณะอื่น ๆ จากการศึกษาพบจำนวน 33 สำนวน เช่น ขยับตัว (กรกฎาคม 2551) ถ่ายทอดวิทยายุทธ์ (มีนาคม 2555) เป็นต้น

2. ที่มาของสำนวนไทย ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

2.1 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สำนวนที่มาจากธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวนำไปใช้ในลักษณะเปรียบเทียบกับเรื่องที่ต้องการจะกล่าวถึง (ธวัช บุญนวล, 2546: 51) จากการศึกษาพบจำนวน 11 สำนวน เช่น ข้าวยากหมากแพง (กรกฎาคม 2551) ในน้ำมีปลาในนามีข้าว (พฤษภาคม 2553) แผ่นดินทอง (พฤษภาคม 2553) ดินแดนหลังเขา (ตุลาคม 2561) ฝนลั่งฟ้า (พฤศจิกายน 2561) ฟ้าหลังฝน (พฤศจิกายน 2561) เป็นต้น

2.2 ชื่ออวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย หมายถึง สำนวนที่มาจากชื่ออวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายมนุษย์ โดยนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องที่ต้องการจะกล่าวถึง (ธวัช บุญนวล, 2546: 51) จากการศึกษาพบจำนวน 6 สำนวน เช่น มือเยี่ยม (ตุลาคม 2553) รับมือ (มกราคม 2555) หัวใจสีเขียว (สิงหาคม 2560) มือขวา (มิถุนายน 2552) เป็นต้น

2.3 นิสัย พฤติกรรม และการแสดงอาการของคน หมายถึง สำนวนที่มาจากการนำลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของคนมาเปรียบเทียบกับเรื่องที่ต้องการจะกล่าวถึง (ธวัช บุญนวล, 2546: 51) จากการศึกษาพบจำนวน 32 สำนวน เช่น คนละไม้คนละมือ (พฤศจิกายน 2561) ตื่นตาตื่นใจ (กรกฎาคม 2562) ห่วงหน้าพะวงหลัง (กันยายน 2551) จับตา (กรกฎาคม 2555) ถือธง (กุมภาพันธ์ 2556) เชิดออก (มกราคม 2558) เป็นต้น

2.4 สิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง สำนวนที่มาจากการเปรียบเทียบกับลักษณะรูปร่าง คุณสมบัติของสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน (ธวัช บุญนวล, 2546: 51) จากการศึกษาพบจำนวน 8 สำนวน เช่น ยาชานนอก (กรกฎาคม 2551) ยาสამัญประจำบ้าน (กรกฎาคม 2551) ฟองสบู่แตก (ธันวาคม 2551) หัวเรือใหญ่ (กุมภาพันธ์ 2556) เส้าหลัก (พฤศจิกายน 2556) คาบเข้าฝัก (มีนาคม 2558) เป็นต้น

2.5 อื่น ๆ หมายถึง จำนวนที่มีที่มานอกเหนือจากที่กล่าวไว้ในข้อ 2.1–2.4 จากการศึกษาพบจำนวน 10 จำนวน เช่น สวรรค์ (กันยายน 2552) นาฬิกาทอง (ธันวาคม 2555) ทิ้งบาตผล (สิงหาคม 2559) ลั่นเนื้อประดาตัว (ตุลาคม 2554) ติดปีกบิน (มกราคม 2555) น่องใหม่ (สิงหาคม 2554) เจาะไขแดง (เมษายน 2565) เป็นต้น

3. ทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนไทย ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

3.1 เหตุการณ์บ้านเมือง หมายถึง จำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในสังคม โดยมักเป็นเหตุการณ์สำคัญที่มีผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมาก (ธวัช บุญนวล, 2546: 75) จากการศึกษาพบจำนวน 7 จำนวน เช่น ควันหลง (พฤษภาคม 2551) ในน้ำมีปลาในนามีข้าว (พฤษภาคม 2553) พื้นที่สีแดง (มิถุนายน 2553) ทิ้งบาตผล (สิงหาคม 2559) ปีกทอง (พฤศจิกายน 2560) เป็นต้น

3.2 พฤติกรรมของมนุษย์ หมายถึง จำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ทั้งพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี (ธวัช บุญนวล, 2546: 75) จากการศึกษาพบจำนวน 23 จำนวน เช่น ติดไม้ติดมือ (กันยายน 2553) ตั้งหน้าตั้งตา (ตุลาคม 2553) ตาไม่กะพริบ (กรกฎาคม 2551) จับมือกัน (กุมภาพันธ์ 2558) ก้มหน้าพินฝ่า (สิงหาคม 2553) ปักหมุด (มีนาคม 2559) เป็นต้น

3.3 สภาพทางเศรษฐกิจ หมายถึง จำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (ธวัช บุญนวล, 2546: 75) จากการศึกษาพบจำนวน 27 จำนวน เช่น ข้าวยากหมากแพง (กรกฎาคม 2551) ขยับตัว (กรกฎาคม 2551) ยาชานนอก (พฤศจิกายน 2551) ยาสამัญประจำบ้าน (กรกฎาคม 2551) พันตัว (มีนาคม 2554) ก้าวกระโดด (สิงหาคม 2555) ต้มยำกุ้ง (พฤศจิกายน 2551) ฟองสบู่แตก (ธันวาคม 2551) เป็นต้น

3.4 อื่น ๆ จำนวนที่สะท้อนทัศนะบางอย่างนอกเหนือจากที่กล่าวไว้ในข้อ 3.1–3.3 จากการศึกษาพบจำนวน 10 จำนวน เช่น แผ่นดินทอง (พฤษภาคม 2553) มือขวา (มิถุนายน 2552) น่องใหม่ (สิงหาคม 2554) ลัดนิ้วมือเดียว (เมษายน 2559) เป็นต้น

ตัวอย่างการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในทบรณาทิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.

สำนวนที่ 1

เมื่อประเทศประสบปัญหาทางเศรษฐกิจขึ้นมาคราใด หลายฝ่ายก็หันมามองที่การท่องเที่ยวเพื่อจะให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเยียวยาเศรษฐกิจ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าตั้งคำถามว่าในยามปกติที่ไม่เกิดวิกฤตินั้น เราได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศมากพอแล้วหรือยัง ในยามปกติที่สุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง เราให้ความสำคัญกับ**ยาสามัญประจำบ้าน**ชนิดนี้ดีพอหรือเปล่า หรือปล่อยปละละเลย ไม่สนใจใยดีทอดทิ้งให้กลายเป็นยาหมอดอายุลงไปทุกวัน

(กรกฎาคม 2551)

ความหมายของสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ยาสามัญประจำบ้าน” ซึ่งเป็นสำนวนที่อยู่ประเภทถ้อยคำเปรียบเทียบ มีความหมายในลักษณะการโยงความคิดจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง โดยคำว่า ยาสามัญประจำบ้าน หมายถึง สิ่งที่ใช้แก้หรือป้องกันโรค หรือบำรุงร่างกาย โดยเป็นยาที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศว่าประชาชนควรมีติดอยู่ประจำบ้านของตนเอง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 947) ซึ่งในบริบทนี้เป็นการเปรียบเทียบสิ่งของ (ยาสามัญประจำบ้าน) กับการท่องเที่ยวว่ามีลักษณะบางประการเหมือนกัน คือ มีคุณสมบัติสามารถแก้ไขร่างกายที่เจ็บป่วยหรือเศรษฐกิจที่ทรุดโทรมให้กลับฟื้นคืนมาได้นั่นเอง

ที่มาของสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ยาสามัญประจำบ้าน” มีที่มาจากสิ่งของเครื่องใช้ โดยยานับเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่สำคัญของมนุษย์ และยาสามัญประจำบ้านก็เป็นยาที่อยู่ประจำบ้าน เพื่อช่วยบรรเทาอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับร่างกายในยามฉุกเฉิน

ทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ยาสามัญประจำบ้าน” มีทัศนะที่สะท้อนสภาพทางเศรษฐกิจ ในบทนี้ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจของไทยกับการท่องเที่ยวว่า เมื่อครั้งเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ในสภาวะปกติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักไม่ได้ให้ความสำคัญด้านการท่องเที่ยวมากนัก ต่างฝ่ายต่างปล่อยปละละเลยเรื่องการท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลานาน แต่เมื่อเศรษฐกิจไทยตกต่ำหลายหน่วยงานกลับให้

ความสำคัญนำการท่องเที่ยวมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ ผู้เขียนจึงเปรียบเทียบการท่องเที่ยวของไทยให้เป็นเหมือนยาสามัญประจำบ้าน ที่คอยรักษาเยียวยาเศรษฐกิจของประเทศให้ดีขึ้น และนับเป็นสิ่งสำคัญที่ประเทศต้องมีติดบ้านไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน

สำนวนที่ 2

เป้าหมายของแผนการตลาดปี 2556 จะเป็นเป้าหมายที่สูงมากพอสมควร ซึ่งก็เป็นไปตามแผนการตลาดที่จะทำรายได้แบบก้าวกระโดด เพื่อทำรายได้เข้าสู่จุดหมาย 2 ล้านบาทในปี 2558 ตามนโยบายที่ทางรัฐบาลได้ให้โจทย์ไว้ ซึ่งหากจะถามว่าเป้าหมายทั้งปี 2556 และเป้าหมาย 2 ล้านบาทในปี 2558 นั้นจะมีทางเป็นไปได้ไหม ก็ต้องยอมรับว่าเป็นงานหนักของ ททท. ที่จะต้องผลักดันให้บรรลุเป้าหมายให้ได้ด้วยศักยภาพขององค์กรที่มีพนักงานเท่าเดิม

(สิงหาคม 2555)

ความหมายของสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ก้าวกระโดด” ซึ่งเป็นสำนวนที่อยู่ประเภทคำ กลุ่มคำ และประโยคลักษณะอื่น ๆ มีความหมายเปรียบเทียบโดยนัย หมายถึง การเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทย ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างล้นหลาม จึงใช้คำว่าก้าวกระโดดมาเปรียบเทียบกับรายได้ของการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ความหมายโดยตรงของคำว่า ก้าวกระโดด แยกออกเป็น 2 คำ คำว่า ก้าว หมายถึง ยกเท้าเคลื่อนไปวางข้างหน้าหรือข้างหลัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 120) ส่วนคำว่า กระโดด หมายถึง ใช้เท้าดันพื้นให้ตัวลอยสูงขึ้นหรือเคลื่อนจากที่เดิม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 36)

ที่มาของสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ก้าวกระโดด” มีที่มาจากนิยาย พุทธิกรรม และการแสดงอาการของคน โดยการก้าวกระโดดเป็นลักษณะของการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่มีการดันตัวเองให้ลอยสูงขึ้นจากพื้น ซึ่งถือเป็นพฤติกรรมและการแสดงอาการของคน

ทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ก้าวกระโดด” มีทัศนะที่สะท้อนถึงสภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งในบทนี้ได้เขียนถึงการวางแผนของการท่องเที่ยวของประเทศไทย ที่จะต้องทำรายได้เข้าประเทศเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี โดยตัวเลขรายได้ที่สูงขึ้นนั้นจะต้องสูงขึ้นไปปริมาณมากกว่าที่กำหนดไว้ค่อนข้างมาก ซึ่งมีการวางแผนให้รายได้ในปี พ.ศ.2556 จะต้องมียาได้เพิ่มขึ้นกว่า ปี พ.ศ.2555 หรือเรียกกันว่าการทำรายได้แบบก้าวกระโดด จึงปรากฏสำนวน “ก้าวกระโดด” ขึ้นในบทบรรณาธิการฉบับนี้

สำนวนที่ 3

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจจะลอกใหม่อันมีผลจากราคาน้ำมันที่ขยับตัวสูงขึ้นทุกวันทำให้เกิดปัญหาข้าวยากหมากแพงไปทั่วทุกหัวระแหง สร้างความเดือดร้อนรุนแรงไปทั่วโลกจนมีประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ออกมาประท้วงกันมากมายหลายประเทศ ไม่เว้นแม้แต่ประเทศผู้ส่งออกน้ำมันอย่างอินโดนีเซีย มาเลเซีย เพราะรายได้จากการค้าน้ำมันนั้นตกอยู่กับคนเพียงไม่กี่กลุ่ม แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศและส่วนใหญ่ของโลกกลับต้องเผชิญปัญหาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคและค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันปรับตัวสูงขึ้นอย่างมาก ในขณะที่เงินเดือน ค่าจ้าง ค่าแรง และราคาผลผลิตทางเกษตรไม่สามารถปรับตัวตามได้ทัน จึงส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนไปทั่ว

(กรกฎาคม 2551)

ความหมายของสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ขยับตัว” ซึ่งเป็นสำนวนที่อยู่ประเภทคำ กลุ่มคำ และประโยคลักษณะอื่น ๆ มีความหมายโดยนัยหมายถึง เศรษฐกิจของไทยมีการปรับตัวสูงขึ้น โดยในบทนี้มีการใช้สำนวนขยับตัวมาเปรียบเทียบกับเศรษฐกิจของไทย คำว่า ขยับตัว ความหมายโดยตรงแบ่งออกเป็น 2 คำ คำว่า ขยับ หมายถึง เคลื่อนไหวหรือทำท่าว่าจะทำอะไรบางอย่างหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 172) ส่วนคำว่า ตัว หมายถึง รูป ตน ตนเอง คำเรียกใช้แทนคน สัตว์ และสิ่งของ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 486)

ที่มาของสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ขยับตัว” มีที่มาจากนิยายและพฤติกรรมของคน คำว่า ขยับตัว หมายถึง ลักษณะการเคลื่อนไหวของร่างกายจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง

ทัศนคติสะท้อนจากสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ขยับตัว” มีทัศนคติสะท้อนสภาพทางเศรษฐกิจ ในบทนี้ได้กล่าวถึงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจจะลอกใหม่อันมีผลจากราคาน้ำมันที่ปรับตัวสูงขึ้นทุกวันทำให้เกิดปัญหาข้าวยากมากแพงไปทั่วทุกพื้นที่ ในบริบทนี้จึงพบสำนวนขยับตัวเขียนแทนการปรับตัวสูงขึ้นของราคาน้ำมัน

สำนวนที่ 4

วิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหม่ที่ทำท่าจะมีเค้าลางเป็นสัญญาณมาเป็นระยะ ๆ อาจจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ต้องติดตามกันอย่าง **ตาไม้กะพริบ** สิ่งที่น่าเป็นห่วงเป็นใยก็คือ หากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งใหม่ขึ้น การจะหันมาพึ่งการท่องเที่ยวเพื่อเยียวยาเศรษฐกิจนั้น ก็อาจจะพึ่งหวังได้ไม่เต็มที่เหมือนเช่นในครั้งที่ผ่านมา เพราะในภาวะปัจจุบันที่ปัญหาราคาน้ำมันมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไปทั่วทั้งโลก มีผลกระทบให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงขึ้น เพราะวันนี้ทุกสายการบินก็ปรับราคาบัตรโดยสารค่าน้ำมัน ขึ้นไปทุกเส้นทาง ยังไม่รวมถึงค่าบริการท่องเที่ยวอื่นในแหล่งท่องเที่ยวที่จะต้องปรับตัวสูงขึ้นตามราคาน้ำมันไปด้วย ซึ่งอาจจะส่งผลให้การเดินทางท่องเที่ยวของโลกชะลอตัวลง

(กรกฎาคม, 2551)

ความหมายของสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ตาไม้กะพริบ” ซึ่งเป็นสำนวนที่อยู่ประเภทคำ กลุ่มคำ และประโยคลักษณะอื่น ๆ มีความหมายโดยนัย หมายถึง การเฝ้ามองหรือติดตามอย่างตั้งใจ ใจจดใจจ่ออยู่กับสิ่งนั้นเป็นหลัก โดยผู้เขียนนำเอาคำว่าตาไม้กะพริบมาเขียนเปรียบเทียบกับ การติดตามข่าวสารวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ความหมายโดยตรงของคำว่า ตาไม้กะพริบ แบ่งออกเป็น 3 คำ คำว่า ตา หมายถึง ส่วนหนึ่งของร่างกายคนและสัตว์ ทำหน้าที่ดู (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 489) คำว่า ไม้ หมายถึง คำปฏิเสธความหมายของคำที่อยู่ถัดไป (ราชบัณฑิตยสถาน,

2556: 930) และคำว่า กะพริบ หมายถึง ปิดและเปิดหน้าต่างโดยเร็ว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 96)

ที่มาของสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ตาไม่กะพริบ” มีที่มาจากนิยาย พงศนิกรรม และการแสดงอาการของคน คำว่า ตาไม่กะพริบ หมายถึง การสนใจสิ่งนั้นเป็นอย่างมาก การจดจ่อไม่ออกแวก และไม่ละสายตาหรือความสนใจที่อื่น

ทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ตาไม่กะพริบ” มีทัศนะที่สะท้อนพฤติกรรมของมนุษย์ ที่ในขณะนั้นผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านสนใจและติดตามข่าวสารวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นในไม่ช้า โดยวิกฤตการณ์นี้จะส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง และไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว เนื่องจากการท่องเที่ยวเองก็ได้รับผลกระทบเรื่องค่าเดินทางที่มีการปรับตัวสูงขึ้นตามราคาน้ำมันนั่นเอง ดังนั้นผู้เขียนจึงกระตุ้นให้ผู้อ่านติดตามข่าวสารอย่างจดจ่อด้วยการใช้สำนวนว่า “ตาไม่กะพริบ” เพื่อเตรียมตัวรับมือกับวิกฤตการณ์นี้ต่อไป

สำนวนที่ 5

แรกทีเดียววางแผนกันไว้ว่าจะจัดเป็นงานเล็ก ๆ ง่าย ๆ
ประเภทใครมีของอร่อยก็ติดไม้ติดมือมาแบบข้าวหม้อแกงหม้อ
มาร่วมกันทำบุญแบบไม่มีพิธีรีตองอะไร เน้นที่เนื้อหาสาระของ
ความอิมบุญสุขใจเป็นหลัก

(กัณยาน, 2553)

ความหมายของสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ติดไม้ติดมือ” และ “ข้าวหม้อแกงหม้อ” ซึ่งเป็นสำนวนที่อยู่ประเภทซ้ำคำหรือคำซ้ำ โดยสำนวน “ติดไม้ติดมือ” มีความหมายโดยนัย หมายถึง นำสิ่งของหรือของกำนัลไปด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 500) ส่วนสำนวน “ข้าวหม้อแกงหม้อ” มีความหมายโดยนัย หมายถึง การร่วมแรงร่วมใจด้วยการนำอาหารคนละเล็กละน้อยมาช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน โดยในบริบทนี้เน้นย้ำการร่วมกันจัดงานบุญ

ที่มาของสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ติดไม้ติดมือ” มีที่มาจากนิยายและพฤติกรรมของคน คำว่า ติดไม้ติดมือ หมายถึง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนละไม้คนละมือเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ ส่วนสำนวน “ข้าวหม้อแกงหม้อ” มีที่มาจาก

สิ่งของเครื่องใช้ โดยเป็นการนำอาหารที่อยู่ในภาชนะประเภทหม้อมาเปรียบเทียบกับกรช่วยเหลือเกื้อกูลของสมาชิกในกลุ่มสังคมเดียวกัน ซึ่งมักใช้ในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการร่วมกันจัดงานบุญงานกุศล

ทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนไทย จากข้อความข้างต้นพบสำนวนไทยที่ว่า “ติดไม้ติดมือ” และ “ข้าวหม้อแกงหม้อ” มีทัศนะที่สะท้อนพฤติกรรมของมนุษย์ ในบริบทนี้ได้กล่าวถึงการจัดงานทำบุญของหน่วยงานอนุสาร อ.ส.ท. โดยหวังจะจัดงานเล็ก ๆ และให้แต่ละคนพาอาหารมาคละนิดละหน่อย ดังนั้นจึงปรากฏสำนวนไทยที่ว่า “ติดไม้ติดมือ” และ “ข้าวหม้อแกงหม้อ” ในบทบรรณาธิการข้างต้น

อภิปรายและสรุปผล

จากการศึกษา “สำนวนไทย : ปรากฏการณ์ในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.” จำนวน 180 บท ผู้วิจัยพบสำนวนไทยในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. ทั้งหมด 67 สำนวน และนำมาศึกษาตามกรอบที่วางไว้ได้ดังนี้

1. ด้านประเภทของสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. พบ 4 ประเภท เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1.1 ประเภทคำ กลุ่มคำ และประโยค ลักษณะอื่น ๆ พบจำนวน 33 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 49.3 ของสำนวนทั้งหมด 1.2 ประเภทถ้อยคำเปรียบเทียบ พบจำนวน 23 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 34.3 ของสำนวนทั้งหมด 1.3 ประเภทคำซ้ำหรือคำซ้ำ พบจำนวน 7 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 10.5 ของสำนวนทั้งหมด 1.4 ประเภทถ้อยคำคล้องจอง พบจำนวน 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 5.9 ของสำนวนทั้งหมด

2. ด้านที่มาของสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. พบ 5 ลักษณะ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 2.1 นิสย พฤติกรรม และการแสดงอาการของคน พบจำนวน 32 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 47.8 ของสำนวนทั้งหมด 2.2 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบจำนวน 11 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 16.5 ของสำนวนทั้งหมด 2.3 อื่น ๆ พบจำนวน 10 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 14.9 ของสำนวนทั้งหมด 2.4 สิ่งของเครื่องใช้ พบจำนวน 8 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 11.9 ของสำนวนทั้งหมด 2.5 ชื่ออวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย พบจำนวน 6 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 8.9 ของสำนวนทั้งหมด

3. ด้านทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของอนุสาร อ.ส.ท. พบ 4 ทัศนะ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 3.1 สภาพทางเศรษฐกิจ พบจำนวน 27 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 40.3 ของสำนวนทั้งหมด 3.2 พฤติกรรมของมนุษย์ พบจำนวน

23 ล้านวน คิดเป็นร้อยละ 34.4 ของล้านวนทั้งหมด 3.3 อื่น ๆ พบจำนวน 10 ล้านวน คิดเป็นร้อยละ 14.9 ของล้านวนทั้งหมด 3.4 เหตุการณ์บ้านเมือง พบจำนวน 7 ล้านวน คิดเป็นร้อยละ 10.4 ของล้านวนทั้งหมด

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ด้านประเภทของล้านวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. พบ 4 ประเภท ได้แก่ 1.1 ประเภทคำ กลุ่มคำ และประโยคลักษณะอื่น ๆ 1.2 ประเภท ถ้อยคำเปรียบเทียบ 1.3 ประเภทซ้ำคำหรือคำซ้ำ และ 1.4 ประเภทถ้อยคำคล้องจองนั้น ล้านวนประเภทถ้อยคำคล้องจองพบน้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย “การศึกษาการใช้ ล้านวนไทย ในบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์เพื่อประกอบการเรียนการสอน: กรณีศึกษา หนังสือพิมพ์เดลินิวส์” (สิริวรรณ นันทจันกุล, 2548: 45–52) โดยสิริวรรณ นันทจันกุล ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สาเหตุเพราะประการแรกมีผู้รู้จักล้านวนประเภทนี้น้อยลง และประการที่สองมีผู้รู้ความหมายถูกต้องอย่างถ่องแท้มีน้อยลง ดังนั้นหากไม่มีการฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบทอด ล้านวนประเภทนี้จะใช้น้อยลงในอนาคต ในประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้อง อีกทั้งใคร่ขอเสนอข้อสังเกตเพิ่มเติมอีก 1 ประการ คือ ความเป็นเจ้าสำบัดสำนวนของคนไทยในปัจจุบันมีน้อยลง โดยแม้บทความวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการศึกษาผลงานเขียนที่ปรากฏขึ้นจากการใช้ภาษาของบรรณาธิการหรือสมาชิกหนึ่งในกองบรรณาธิการนิตยสาร ซึ่งนับเป็นนักสื่อสารมวลชนแขนงหนึ่งที่มีความใกล้ชิดในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร แต่หากมองในอีกด้านหนึ่งงานเขียนที่ปรากฏในบทบรรณาธิการกลุ่มตัวอย่างเป็นงานเขียนอาจต้องการสื่อสารความหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบง่าย ๆ สามารถอ่านและแปลความได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่เยิ่นเย้อ เพื่อให้เหมาะกับผู้อ่านทุกกลุ่ม ดังนั้นจึงตัดชั้นเชิงทางภาษาให้เหลือเพียงบางส่วนที่เอื้อต่อการสื่อสารในปัจจุบันนั่นเอง

2. ด้านที่มาของล้านวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. พบ 5 ประเภท ได้แก่ 2.1 นิสัย พงศัตถกรรม และการแสดงอาการของคน 2.2 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2.3 อื่น ๆ 2.4 สิ่งของเครื่องใช้ 2.5 ชื่ออวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ทั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าที่มาของล้านวนไทยที่มาจากนิสัย พงศัตถกรรม และการแสดงอาการของคนซึ่งพบมากที่สุดนั้น อาจมาจากการที่ผู้เขียนมักใช้ภาษาในเชิงการเปรียบเทียบ ประชด ประชัน หรือพูดเล่น ๆ โดยการนำเอานิสัยหรือพฤติกรรมของคนที่ปรากฏในสังคมมาเปรียบเทียบให้ผู้อ่านได้ติดตาม

3. ด้านทัศนคติที่สะท้อนจากสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของอนุสาร อ.ส.ท. พบ 4 ทัศนะ ได้แก่ 3.1 สภาพทางเศรษฐกิจ 3.2 พฤติกรรมของมนุษย์ 3.3 อื่น ๆ 3.4 เหตุการณ์บ้านเมือง ทั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของอนุสาร อ.ส.ท. มีการมุ่งนำเสนอเรื่องราวและข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งเนื้อหาโดยส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจภายในประเทศว่า ณ ขณะนั้นมีเคลื่อนไหวเติบโต หรือหยุดชะงักอย่างไร ดังนั้นจึงปรากฏสำนวนไทยที่มีการสะท้อนทัศนะด้านสภาพทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ นั่นเอง

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า บทความวิจัยชิ้นนี้มีข้อค้นพบที่สอดคล้องและแตกต่างจากงานวิจัยเรื่อง “สำนวนไทยในบทบรรณาธิการในหนังสือพิมพ์รายวัน” (ธวัช บุญนวล, 2546) และงานวิจัยเรื่อง “การใช้สำนวนภาษาในคอลัมน์สำนักข่าวหัวเขียว” (วรวิรงค์กัญญา, 2548) กล่าวคือ ข้อค้นพบด้านที่มาของสำนวนและทัศนคติที่สะท้อนในบทบรรณาธิการนั้นมีบางประเด็นที่สอดคล้องกัน เช่น มีที่มาของสำนวนไทยจากลักษณะต่าง ๆ เช่น ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สัตว์ การประกอบอาชีพ ชื่อวัยของร่างกาย แบบแผนประเพณีและความเชื่อ ศาสนา นิทาน ตำนาน วรรณคดีและประวัติศาสตร์ และ พฤติกรรมของคน เป็นต้น รวมทั้งมีทัศนคติที่สะท้อนจากสำนวน 6 ทัศนะ คือ ด้านความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี เหตุการณ์บ้านเมือง การประกอบอาชีพ พฤติกรรมของมนุษย์ และสภาพทางเศรษฐกิจ แต่ทั้งนี้ก็มีความแตกต่างกันในด้านของจำนวนสำนวนที่ค้นพบในแต่ละด้าน ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าอาจเนื่องมาจากบทบรรณาธิการที่นำมาศึกษานั้นเป็นกลุ่มตัวอย่างต่างประเภทกัน ส่งผลให้เนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสารแตกต่างกัน และส่งผลต่อการเลือกใช้สำนวนไทยที่แตกต่างกันนั่นเอง

ข้อค้นพบทั้งหมดนี้ ทำให้เห็นว่าสำนวนเป็นเครื่องมือที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติ วิธีคิด และวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมของผู้คนในสังคมมาตลอดหลายยุคหลายสมัย และปรากฏมากมายหลากหลายหลายสื่อ ทั้งนี้การเลือกใช้สำนวนในบทบรรณาธิการในนิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. ไม่ได้เป็นเพียงกลวิธีทางภาษาที่ผู้เขียนต้องการเรียบเรียงถ้อยคำให้เกิดความคมคายและสละสลวยทางด้านการใช้ภาษาเท่านั้น หากวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งจะพบว่าบางครั้งสำนวนยังสามารถสะท้อนและถ่ายทอดชุดความคิดบางอย่างที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงขั้นตอนการทำงานของการทำงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยด้วย ซึ่งส่วนใหญเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ส่งเสริมให้ผู้อ่านเข้าใจว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญทั้งต่อ

ตนเองและประเทศชาติ เช่น การท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อน เป็นการค้นหาความสุข และเพิ่มเติมประสบการณ์ชีวิตแก่ตนเอง รวมทั้งแก้ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาสำนวนไทยในคอลัมน์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่คอลัมน์บทบรรณาธิการของ นิตยสารอนุสาร อ.ส.ท.
2. ควรเปรียบเทียบการศึกษาสำนวนไทยที่ปรากฏในบทบรรณาธิการของ นิตยสารอนุสาร อ.ส.ท. กับสำนวนไทยที่ปรากฏในคอลัมน์อื่น ๆ เพื่อให้เห็นความแตกต่างในการใช้สำนวนของนิตยสาร
3. ควรศึกษาพลวัตของสำนวนไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม

เอกสารอ้างอิง

- เกษม ขนบแก้ว. (2548). การวิเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้กลบท คำภาษาไทยถิ่นใต้ **สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังสือของหนังสือ อรมุต (รายงาน ผลการวิจัย)**. สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- จงกลณี งามวงศ์. (2547). **วิเคราะห์บทบรรณาธิการในนิตยสารข่าว พ.ศ.2545**. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ต่อศักดิ์ เกษมสุข. (2551). **สำนวนไทยนอกกรอบแบบ : การวิเคราะห์ความเป็นมาและความหมาย (รายงานการวิจัย)**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธวัช บุญนวล. (2546). **สำนวนไทยในบทบรรณาธิการในหนังสือพิมพ์รายวัน**. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ประดิษฐา นาครักษา. (2535). **การศึกษารูปแบบ และสำนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือ ราชการไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2534**. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร มหาบัณฑิต) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภณรัตน์ คชสิทธิ์. (2557). **รูปแบบการใช้ภาษาในบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายวัน ภาษาไทย**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554.**

(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

วชิร วงศ์กัญญา. (2548). **การใช้สำนวนภาษาในคอลัมน์สำนักข่าวหัวเขียว.**

(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สิริทิพย์ ชันสุวรรณ. (2543). **การบริหารงานหนังสือพิมพ์.** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

สิริวรรณ นันทจันกุล. (2548). รายงานผลการวิจัยเรื่องการศึกษาการใช้สำนวนไทยในบท

บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์เพื่อประกอบการเรียนการสอน กรณีศึกษา

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. **วารสารมนุษยศาสตร์**, 13(2005), 45-52.

อารยา องค์เยี่ยม และพงศ์ธรา วิจิตเวชไพศาล. (2561). การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

วิจัย. **วิสัยทัศน์สาร**, 44(1), 36-42.

อำนวย นนทบุตร. (2558). **การสื่อสารทางการเมืองของสื่อสิ่งพิมพ์ในภาวะวิกฤตทาง**

การเมือง: ศึกษากรณีบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์มติชนและ

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ในปี พ.ศ.2550-2554. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต).

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.